

per JORDI ARBONES

"No hi ha més que un problema filosòfic realment seriós: el suïcidi". Amb aquesta frase Albert Camus encaixa el seu assaig sobre l'absurd *El Mite de Sisif*.

És evident que en començar un llibre amb una afirmació tan taxativa, presuposa que l'autor ha volgut dir-nos que allò que seguirà ha estat fruit d'una profunda meditació. Aqueixa frase hauria pogut ésser molt bé la darrera del llibre. Perquè no diu: analitzem el problema del suïcidi, sinó: no hi ha més que aquest problema realment seriós.

Per què se suïcida la gent? Quina és la causa per la qual l'home es lleva la vida?

Erich Fromm atribueix a la manca de salut mental l'increment dels suïcidis en la societat contemporània. Partint d'aquesta premisa enfocarem el problema considerant-lo un problema social, mes allò que es proposa Camus és d'estudiar-lo tot tractant de descobrir la relació que té amb el pensament individual i en quina mesura és una solució de l'absurd.

L'home que decideix suïcidar-se és una víctima de l'absurd. Més ben dit, és una víctima conscient de l'absurd. Perquè si acceptem l'absurd de l'existència humana i del món on vivim, hem d'acceptar que tots en som, víctimes de l'absurd, però només per a aquells que n'arriben a tenir consciència pot tenir validesa la problemàtica que planteja aqueix concieixament. Diu Camus que adquirim el costum de viure abans d'adquirir el de pensar. No és estrany que molts homes acceptin aqueix absurd passivament, perquè mai no s'han aturat a pensar. Serà l'home que experimenta un desig d'absolut qui es trobarà acarant amb el problema i tractarà de trobar-ne una solució.

L'home que es lleva, agafa el tramvia, treballa durant quatre hores en una oficina o en una fàbrica, menja, torna a agafar el tramvia, treballa quatre hores més, menja altra volta i se'n va a dormir, i repeteix aqueixos actes el dilluns, el dimarts, el dimecres, el dijous, el divendres... i un dia es pregunta: per què?, aquell dia aquest home comença de pensar. És aleshores quan descobrirà la impossibilitat de comprendre la raó del món. Allò que resulta absurd és la confrontació d'aqueixa irracionalitat i el desig desenfrenat de veure clar.

Ens cal saber, però, com han acarant aqueix problema els pensadors moderns, i si darrera del món s'amagués el buit sense fons que res no pot omplir, la vida

aquells qui van creure que calia tancar el camí de la raó, però tal de trobar els camins rectes de la veritat. De Jaspers a Heidegger, de Kierkegaard a Chestov, dels fenomenòlegs a Scheler, tots han iniciat la recerca a partir d'aquest univers inexplicable on regnen la contradicció, l'antinòmia, l'angoixa o la impotència.

Tots ells coincideixen en el desig de trobar una explicació absoluta i no accepten explicacions parcials. El món mateix, la significació única del qual no comprenen, no és res més que una immensa irracionalitat. I és davant d'aqueixa irracionalitat que l'home sent desig de felicitat i de trobar l'explicació raonable, i és aleshores que, d'aqueixa confrontació entre la demanda humana i el silenci irracional del món, neix l'absurd.

En haver arribat en aqueix punt, l'home ha d'acarar un dilema: viure sota aquest cel asfixiant exigeix que se'n surti o que s'hi romangui. En el primer cas cal saber com se'n pot sortir, i per què cal romandre-hi en el segon. És així com defineix Camus el problema del suïcidi i l'interès que es pot concedir a les conclusions de la filosofia existencial.

L'absurd és essencialment un divorci. Si veiem un home que amb una arma blanca ataca un niu de metralladores, jutjarem que aquell acte és absurd. Però ho és només en virtut de la desproporció que existeix entre la seva intenció i la realitat, de la contradicció que podem advertir entre les seves forces reals i la fi que es proposa. Val a dir que l'absurd no es troba ni en un ni en l'altre dels elements comparats, sinó que neix de llur confrontació. Sabem, doncs, allò que vol l'home i concieix allò que li ofereix el món, aleshores podem deduir l'absurd de llur relació. Ara, bé, en fer aquesta deducció, trobem que si manca un dels dos elements considerats necessaris per tal de poder efectuar la confrontació esmentada, veiem que no pot haver absurd. És a dir, que l'absurd acaba, com totes les coses, amb la mort. Aquesta és, doncs, una de les solucions.

Quan, després, Camus examina la solució que han donat al problema els filòsofs existencialistes, anomenats més amunt, arriba a la conclusió que tal solució ve a ésser una mena de suïcidi metafísic, puix que tots, sense excepció, preposen l'evasió. O sigui, que accepten l'absurd "per se" donant-li un altre nom: Déu. La negació és el Déu dels existencialistes, Kierkegaard, per exemple, hi creu perquè té necessitat de creure-hi, però no perquè sàpiga que sigui la veritat. Si l'home no tingués una consciència eterna, diuen, i no existís un poder que produís totes les coses, i si darrera del món s'amagués el buit sense fons que res no pot omplir, la vida

no seria altra cosa que desesperació; hem de creure, per tant, que aqueix no-res és Déu.

Però l'home absurd, que cerca la veritat, no accepta aqueixa solució i abans de resignar-se creient la mentida, prefereix acceptar la desesperança.

En arribar ací, tenim ja algunes evidències de les quals no podem apartar-nos-en. Camus diu: "No sé si aquest món té un sentit que el superi, però sé que no el conec aquest sentit, i que, de moment, m'és impossible conèixer-lo". L'home honrat rebutja, doncs, els miratges metafísics inventats pels pensadors. Aleshores, però, tornem a trobar-nos al punt de partida, si bé ara ja concieixem una de les solucions. Abans es tractava de saber si la vida calia que tingués un sentit per tal de viure-la. Ara sembla que és tot al revés: la viurem millor si no en té, de sentit. Una de les úniques posicions coherents, és, doncs, la revolta.

La revolta és tot el contrari del suïcidi. Podria semblar que el suïcidi ha d'ésser la sortida final de la revolta, mes no és així, ja que la revolta comporta un consentiment, encara que calgui mantenir-lo amb la lluita diària contra un estat de coses determinant, mentre que el suïcidi resol l'absurd arrossegant-lo a la mort. La consciència i la revolta són els contraris del renunciament. L'home absurd que opta per la revolta opta per esgotar-ho tot i esgotar-se ell mateix en l'aventura de viure.

Ací entra un altre problema a la trama: el de la llibertat. L'home, per tal de saber si és lliure, ha de saber primer si és que pot tenir amo. O sigui que el problema de llibertat es vincula amb el de l'existència de Déu. Però això es resol, segons Camus, amb la següent paradoxa: o bé no som lliures i Déu totpoderós és el responsable del mal, o bé som lliures i responsables, però Déu no és totpoderós. És a dir, que l'home absurd que escull la revolta no podria comprendre una llibertat que li fos donada per un ésser superior. Només pot experimentar la pròpia llibertat, d'ací que no li interressi saber si l'home és lliure. Per altra banda, de seguida s'adona que la mort limita la seva llibertat. Però mentre no arriba a la fi, li resta la possibilitat d'esgotar totes les experiències, i aqueixa independència a termini fixo és la "divina disponibilitat del condemnat a mort, aqueix increïble desinterès, per tot, excepte per la flama pura de la vida, que po en en evidència que la mort i l'absurd són els principis de l'única llibertat raonable: aquella que un cor humà pot sentir i viure". Tenim, doncs, que l'home absurd endevina un univers contradictori i limitat, on res no és possible, però on tot és fixat, i més enllà del qual sols hi ha l'enfonsament i el no res.

(Seguirà)

Catalunya, 107 (març-abril 1963)

NOTES PER A UN APROPAMENT A L'OBRA D'ALBERT CAMUS

per JORDI ARBONES

II

Aleshores tenim que l'home absurd, en escollir aquesta posició, no ha de fer res més que mostrar-se indiferent pel futur i ansieja esgotar tot allò que se li ofereix en el món. Així que ja no es tracta de la qualitat de les experiències, sinó de la quantitat. Perquè la única cosa que li restarà salvar és la mort prematura.

Fins oí ha tret tres conseqüències que són: la revolta, la llibertat i la passió. No obstant, això no és res més que una forma de pensar. Però es tracta de viure.

Hem vist que l'home que no adopta el suïcidi com a camí per sortir de l'absurd i que refusa també l'acceptació d'una creença en aqueixa il·lusió que li ofereixen els filòsofs, opta per exhaurir la vida. Però com?

L'home absurd que Camus escull per a il·lustrar la seva tesi és: el don Joan, el comediant i el conqueridor. Tots ells estan mancats d'esperança, mes no són uns desesperats. Don Joan tendeix cap a la quantitat i no pensa a col·leccionar les Jones que conceix. Esgota el nombre i amb elles les seves possibilitats de vida. També el comediant intenta viure moltes vides en el curt període que dura la seva. El conqueridor, que es posa de part dels homes, crema la seva vida en la recerca de les victòries que han d'afermar els ideals d'aquests.

Però encara s'ha reservat per al final un altre exemple, el personatge més absurd: el creador. El gaudi absurd per excel·lència, ens diu Camus, és la creació. I cita Nietzsche, quan digué: "L'art i res més que l'art. Tenim l'art que no ens deixa morir de la veritat". Crear és viure dues vegades. Es tracta sempre d'imitar, repetir i recrear la pròpia realitat.

Finalment, ens explica el mite de Sísif. Els déus van condemnar Sísif a fer rodolar una roca enorme fins al cim d'una muntanya des d'on la pedra tornava a caure pel seu propi pes. Van considerar que el càstig més terrible és el treball inútil i sense esperança. Sísif és l'heroi absurd.

"El seu menyspreu pels déus, el seu odi a la mort i la seva passió per la vida el van fer mereixedor d'aqueix suplici inexplicable en el qual tot l'èsser es dedica a no acabar res". La roca redola en pocs moments cap aquell món inferior i Sísif baixa novament a la plana. És en aquest moment que la figura del personatge mitològic pren relleu als ulls de Camus. Aqueix mite és tragic perquè el seu pro-

tagonista té consciència. De la mateixa manera és absurd el destí de l'obrer actual que treballa tots els dies de la seva vida en la mateixa tasca. I també aleshores només resulta tràgic en aquells moments en els quals l'home en té consciència. Sísif, proletari dels déus, impotent i rebel, conceix tota la magnitud de la seva miserable condició: en ella pensa durant el descans. La clarividència que havia de constituir el seu turment, consuma al mateix temps la seva victòria. No hi ha destí que no pugui ésser vençut amb el menyspreu".

Li hauria estat fàcil arribar per aqueix camí a l'acceptació del nihilisme. Mes Camus ens presenta l'altra sortida: el confort de la desesperança. "Aqueix univers sense amo no li sembla (a Sísif) estèril ni fútil. L'esforç mateix que ha de fer per tal d'abastar el cim és suficient per a omplir un cor d'home. Cal imaginar-nos Sísif joïós".

— o —

La rebuda que feren alguns crítics francesos a *El Mite de Sísif*, quan aparegué l'any 1943, posa en evidència que el llibre resumia el clima d'opinió d'aquella època. Com diu Philip Thody en el seu magnífic estudi biogràfic: "En convertir l'absurd en el centre de la seva preocupació (Camus) tractava un problema que havia estat popularitzat pels pensadors abans que fos posat de relleu per la vida diària". El propi Camus escriví més tard: "Què vaig fer sinó raonar una idea que m'havia trobat pels carrers del meu temps?"

Claude Mauriac descriu, retrospectivament, *El Mite de Sísif* "com una revelació" i diu: "em va ajudar a posar en ordre la confusió espiritual en la qual, com molts joves de la meua edat, jo també em trobava immerg aleshores". Per a Daniel-Rops fou "l'evidència més profunda oferta fins ara del problema del nostre temps".

No obstant, quan el llibre fou enfocat des d'un punt de vista filosòfic, els crítics convingueren que l'anàlisi feta per Camus de l'absurd no és convincent com a raonament lògic. Sobretot perquè a la noció d'absurd li dona sentits diferents, mentre avança en el seu estudi, com ossenyalava John Cruckshank. Primer: tracta de demostrar que l'absurd és la paradoxa tràgica de la condició humana. Segon: que és una situació que hem de mantenir a qualsevol cost. Tercer: que és una actitud de la revolució que, en certa manera, ens força a utilitzar l'absurd en el sentit segon contra l'absurd en el sentit primer. O com ho digné Blanchot: "Transforma la tragèdia i maledicció de l'absurd en quelcom el compromís amb el qual no sols és possible sinó desitjable". Val a dir que, segons

com, l'acceptació de l'absurd que ens proposa Camus, és considerada per alguns crítics com una sortida, com una mena de fugida, semblant al suïcidi metafísic proposat pels filòsofs existencialistes, o per les religions. En aqueixes acusacions hauríem d'oposar un raonament molt senzill: Camus ens proposa d'acceptar l'absurd perquè no tenim altra alternativa, una vegada hem rebutjat el suïcidi com a sol·lució. Aqueixa conclusió recorda la sol·lució nietztxcana donada al problema de la manca de sentit del món. També el Superhome, davant d'aquest món absurd, ha de dir Sí a la vida i s'ha d'inclinar per l'esperança en un món de desesperança. La diferència que hi ha entre la sortida proposada per Camus i la dels filòsofs existencialistes o les religions és que Camus ens parla de quelcom que podem constatar, d'allò de què podem arribar a tenir noció, mentre que les altres sol·lucions responen més a un desig subjectiu impossible de comprovar.

A la feblesa dels raonaments lògics desgranats per Camus, que, indubitablement, ens deixen amb una sensació d'insatisfacció quan hem acabat de llegir *El Mite de Sísif*, cal oposar la tremenda força moralitzant dels arguments que esgrimeix.

Ja hem vist que assenyalava dos punts principals de la noció de l'absurd: la lucidesa i la innocència. La lucidesa és la noció negativa, en el sentit que nega la capacitat de la ment de trobar un significat a l'experiència, excepte en una forma immediata i molt limitada. Nega la capacitat de la ment de demostrar, per ella mateixa, l'existència de veritats universals i abstractes. Revel·la, per tant, un món en el qual no hi ha transcendència per a l'ésser humà, ni cap codi de valors absoluts pels quals es pugui sancionar o reprovar en forma absoluta el comportament de l'home. Es patent, doncs, la innocència de l'home absurd. En *El Mite de Sísif* se suposa que la innocència i la completa llibertat d'acció van unides. Això faria creure que ens proposa l'home com un ésser irresponsable al qual no es pot acusar ni es pot condemnar per les seves accions. Aqueixa concepció de la innocència de l'home la posa de relleu, més que res, per tal de definir la seva actitud davant la concepció cristiana del pecat. Més endavant, quan va veure que la seva interpretació podia ésser massa lenta, o sigui que podia fer creure que advocava pel "tot està permès" dostoievskià, va haver d'ampliar les explicacions i en les *Cartes a un amic alemany* rebutja aqueixa primera explicació de la innocència i accepta les limitacions i responsabilitats de l'home àdhuc en el context de l'absurd. I aqueixa limitació a la llibertat de l'home és l'home mateix. És quan comença d'estudiar l'aventura individual amb relació amb els altres individus, quan s'adona de la nova dimensió que pren la paraula llibertat i fins on arriba. "Continuo creient que aquest món no té pas un sentit superior. Mes crec que hi ha quel-

(1) Veure número anterior.

Catalunya 108 (maig - juny 1963)

com que en té de sentit: l'home, perquè és l'únic ésser que exigeix tenir-ne".

Hem de tenir present que *El Mite de Sisif* no és més que el final d'un llarg estudi que comença amb *El àret i el revés* i *Noces* i que quan el va acabar (l'any 1940), segons ha assenyalat ell mateix, ja no reflectia l'autèntica situació del seu pensament. Quan es va publicar el llibre, ell ja havia estat testimoni de l'ocupació alemanya i havia entrat a la Resistència. Hem de creure que aqueixos fets havien d'influir de tal forma en les seves idees que l'ètica de la quantitat ja no podia deixar-lo satisfet. Alguns crítics no han volgut acceptar l'explicació que allò que pretenia Camus en *El Mite de Sisif* era tan sols analitzar una idea (l'absurd) pròpia entre el pensament dels seus contemporanis, ja que la primera part del llibre, sobretot, fa pressuposar que s'hi trobava personalment embolicat en una proporció considerable compartint aquelles idees. No obstant, l'any 1939, en un article aparegut a "Alger-Républicain", deia: "Constatar l'absurd de la vida no pot ésser una finalitat, sinó sols un començament".

En haver dit tot això, crec que es fa necessari destacar que aqueix sentit de justícia i aqueix interès pels problemes socials no li era estrany en aquella època en què escrigué *El dret i el revés* i *Noces*. Cal assenyalar, doncs, i subratllar que Camus, l'escriptor aparentment preocupat solament per problemes estètics i incapaç de creure en valors morals (a jutjar per aquells primers assaigs literaris) era capaç d'escriure una sèrie d'articles a "L'Alger-Républicain" (Juny 1939) denunciant una de les vergonyes més grans del nostre segle: la fam a l'Àfrica francesa. Aqueixos articles descriuen les condicions infrahumanes en què vivien els habitants de la Kabília i proposen mesures per tal de millorar la situació en forma immediata. Les autoritats algereses no van rebre aqueixa denúncia de bona gana i quan, l'any 1940, el diari va haver de plegar, Camus va descobrir que l'hostilitat oficial era la barreira que no li permetia de trobar feina. Quan va anar a París, aquell mateix any, Brice Parain encriu que Camus "era el primer periodista expulsat d'Algèria". Diguem ja, ací, de passada, que Camus fou el primer a ocupar-se pel problema algerès i en moments en els quals ningú no se'n preocupava. Més endavant tornarem a tocar aquesta qüestió.

Per a resumir, podríem dir que l'obra

DE LA JOVE POESIA CATALANA

COMIAT

per POSEP PALAU

Ja no sé escriure, ja no sé escriure més.

La tinta m'empastifa els dits, les venes...

— He deixat al paper tota la sang.

¿On podré dir, on podré deixar dit, on podré inscriure

la polpa del fruit d'or sinó en el fruit,

la tempesta en la sang sinó en la sang,

l'arbre i el vent sinó en el vent d'un arbre?

¿On podré dir la mort sinó en la meua mort,

morint-me?

La resta són paraules...

Res no sabré ja escriure de millor.

Massa a prop de la vida visc.

Els mots se'm moren a dins

i jo visc en les coses.

JOSEP PALAU nasqué a Barcelona l'any 1917. La seva obra lírica s'agrupa sota el títol de "Poesies de l'Alquimista", i comprèn un centenar de composicions escrites entre 1936 i 1950 i distribuïdes en cinc llibres, que són, citats cronològicament, els següents: "L'apfrenent de poeta", "L'alienat", "Càncer", "Laberint" i "Atzucac".

Seguí estudis de Filosofia a Barcelona i fundà una revista titulada "Poesia". Paral·lelament o "Poesia" edità una col·lecció titulada "La Sirena", de llibres inèdits de poesia joven. El desembre del 1945 es tralladà a París on, a més de poesia, ha escrit articles, teatre i assaigs. Fa poc retornà a Barcelona. Darrerament ho publicat "El mirall embruixat" i "Vides de Picasso".

BRIC a BRAC

Potser els nostres lectors ja saben que els gitanos estan disposats a pledejar amb energia per tal de conseguir un territori on organitzar llur Estat.

El més prestigiós dels gitanos francesos, Ionel Rotarn, que ostenta el títol de Príncep, vol agrupar tot els gitanos del món

de Camus fins a *El Mite de Sisif* és una espècie de pròleg a tot allò que escrigué després. Ara, s'escauria, doncs, de fer un pas ençera i revisar els escrits anteriors a *El Mite de Sisif*.

Arjó y Canals S.R.L.

Capital \$ 400.000.- m/n.

SUCESOR DE

ARJO y FERRER, SRL.

Fundada en el año 1914

Electricidad - Iluminación Moderna
Materiales

CANGALLO 1579 BUENOS AIRES

— T. El. 35 - 1358 —

i, una vegada aconseguida la unió, provocar la consegüent agitació internacional fins obtenir l'objectiu.

Si els gitanos són capaços de plantejar el problema amb tenacitat, és possible que tinguin més sort que alguna vella Nació d'heroica història i prestigi cultural, subjecte a esclavitud per un govern estranger, ajudat per agressius exèrcits d'ocupació, sense que la ONU se n'assabenti o ignori la història i la cultura d'aquest petit gran poble.

Es clar que la llibertat no s'aconsegueix amb llastimosos gemecs o tímides apallacions a la llibertat nacional, sinó amb la vigorosa acció, com amb la que els israelites conquistaren llur territori i crearen el seu esponent Estat. I l'ajut dels països lliures i cultes.

PINTURA

El 5 de maig va inaugurar-se a la Galeria Galatea una exposició de Tintures del nostre amic, l'inquiet i prolífic artista Nicolau Rubió. El pintor exposa una vintena de dibuixos a la ploma, esplèndidament acolorits, factura moderna, en la frontera indecisa del formalisme i l'informalisme; amarats d'una audàcia rabelaisiana, que els confereix una gràcia gairebé amable. Denoten de totes maneres la inquietud anímica de la nostra època i l'inconformisme més pregon enfront de les conclusions quasi nihilistes de l'art i la filosofia contemporanis.

B.

TOT EL QUE NECESSITA L'HOME PER A VESTIR BE

NEW OXFORD

941 — Avenida de Mayo — 951

CAMISES — CAPELLS — CORBATES — SASTRERIA

I A PREUS MOLT CONVENIENTS